



Заїчко Антоніна

аспірантка кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава
ORCID ID: 0000-0003-4424-9142

БІБЛІОТЕРАПІЯ В ОСВІТІ

У статті розглядається потенціал використання бібліотерапії в контексті освітньої парадигми. Визначено поняття «педагогічна бібліотерапія». Обґрунтовано роль та значення класної бібліотечки в освітньому просторі сучасної початкової школи.

Ключові слова: бібліотерапія, педагогічна бібліотерапія, освітній простір, сучасна початкова ланка освіти.

На всіх етапах історичного розвитку нашого суспільства було притаманне прагнення до знань, високої духовності й це прагнення реалізовувалось через книгу. Ще в період античності, стародавні греки асоціювали поняття «книга» з поняттям «душевне здоров'я» і вважали бібліотеки «ліками для душі». Саме у ці історичні періоди закладалися основи для розвитку всебічно розвинутої та гармонійної особистості, базис яких складають вже визначені видатними філософами та мислителями бібліотерапевтичні ідеї – знаходити гармонійне «Я» у Всесвіті за допомогою книги. Саме ця орієнтація лягає в основу сьогочасної системи освіти та виховання. Головна увага звертається на формування в учнів інтересу до книги як джерела духовно-чуттєвого відродження та міцності моральних ідеалів, підготовки дитини до свідомого вибору книги, стійкого усвідомленого читання.

Водночас, усе це ускладнюється тим, що сучасна дитина відчуває надзвичайно високі психологічні та інформаційні навантаження, пов'язані з несприятливим впливом навколишнього середовища, постійно зростаючими темпами виробництва, лавиноподібно збільшуються обсяги некерованої інформації, створюють постійний психологічний тиск на емоційно-почуттєву сферу



особистості. Адекватною відповіддю науковців-освітян на ці соціальні реалії стають численні педагогічні інновації у наданні психотерапевтичної допомоги дітям. До різноманіття інноваційних технологій, якими характеризується сучасний стан розвитку педагогічної науки й практики, належить *педагогічна бібліотерапія*, яка є цілісною системою інтегративної психолого-педагогічної терапії на засадах особистісно-орієнтованої взаємодії усіх учасників освітнього простору та передбачає лікування особистості за допомогою книг, фрагментів книг, сучасних аудіовізуальних матеріалів (відео- та аудіозаписи книг), інших читацьких засобів здійснювати психолого-педагогічний вплив на проблеми дитини, що виникають у спілкуванні, ускладнені в навчанні, подоланні труднощів соціалізації, адаптації у соціумі для збереження цілісності її духовного ядра.

Яскравим прикладом інтеграції бібліотерапії в теорію і практику вітчизняної гуманістичної педагогіки є педагогічна спадщина В. Сухомлинського. Видатний педагог відстоював тезу про значну роль книги в розвитку та вихованні молодого покоління. «Тридцять років роботи в школі глибоко переконали мене в тому, що книга – велика виховна сила. Могутню силу впливу книги на думку дитини ніколи не можна перебільшити» [2, с.51-52]. Головну виховну мету Василь Олександрович убачав у тому, що слово літературної мови повинно стати «власним словом дитини, тим скарбом, яким людина дорожить, який залишає слід в її свідомості, відкладаючись назавжди в ній, як власне багатство, власний погляд на світ» [2, 45-46]. Це і є найнеобхіднішою передумовою, за словами педагога, готовності дитини до складної творчості – читання. В. Сухомлинський наголошував на тому, що саме вчитель здатен запалити в дитячому серці вогник пізнання, захоплення книгою. Саме книга, на думку педагога, є тим провідником, який допоможе педагогу знайти доріжку до сердець вихованців, адже саме в хорошій книзі є повчання (має бути), як жити. Тому, щоб володіти «мистецтвом доторкання до серця, треба багато читати й думати», адже «виховання – це передусім чуйне, вдумливе, обережне доторкання до юного серця» [2, с. 89-93].

Водночас, вивчення ролі та значення книги в навчально-виховному процесі школи стало одним з пріоритетних напрямків наукових досліджень сучасних вітчизняних вчених: І. Бега, В. Зайченко, В. Оржеховської, В. Сидоренко, М. Фіцули, котрі уважають, важ-



ливим інструментом комунікації, забезпечує передачу соціального досвіду, пропагує загальнолюдські та національні цінності, сприяє духовному та інтелектуальному збагаченню людини, дисциплінує і розвиває працелюбність, моральні та волеволі якості, пропонує зразки етичної поведінки, дає матеріал для конструювання виховного ідеалу, завдяки чому є ефективним засобом культурно-просвітницької роботи. Зокрема, інші вітчизняні вчені та педагоги-практики Т. Алієва, Р. Белашова, М. Волочай, О. Дем'янчук, М. Лещенко, Л. Ляхощка, Г. Март'янова, Н. Миропольська, Д. Ольшанський, Г. Ткачук, А. Щербо, Г. Яблонська розглядають книгу як засіб виховання, спрямована на розвиток духовності, фізичної досконалості, моральності, художньої-естетичної, трудової та екологічної культури. Використання книги та методів читання у корекційно-терапевтичній педагогіці підтверджується широким колом досліджень А. Алексейчика, Ю. Дрешер, О. Кабачек, Р. Кембела, Ю. Некрасової, І. Тихомірової, М. Хові та ін, які переважно збігаються в думці, виховання дитини як цілісної системи культурних цінностей, основ людяності, доброти, мислення, інтелекту через пізнання навколишнього світу, закладається саме в період молодшого шкільного віку, коли відбуваються якісні зміни особистості, пов'язані з її становленням, ростом самосвідомості, реалізується творчий потенціал дитини як активного суб'єкта суспільства, пізнає світ і самого себе, що здобуває власний досвід в читацькій діяльності. Отже, пріоритетним завданням сучасної початкової школи стає виховання духовно багатой особистості за рахунок розвитку читацького інтересу дитини. Тому, використання педагогічної бібліотерапії педагогом в школі I ступеня є актуальним для формування саморегуляції психічного стану, елімінації (видалення, винятку, усунення) імпульсивності, агресивності, тривожності за допомогою синтезування ситуацій читання спеціально підбраної літератури.

Відповідно до методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи [4], освітній процес учнів початкової ланки освіти здійснюється через ряд навчальних осередків, серед яких є *дитяча класна бібліотечка*. Відповідно до цього, вчитель повинен постійно підбирати та оновлювати книги за рецептурним (спеціальна медична література для лікування психосоматичних захворювань) та мотиваційним (психотерапевтична ху-



дожня література) руслом в класній бібліотечці. Проте, за дослідженнями А. Алексеїчка, особливо важливо у підборі книг: взаємозв'язок творів з актуальним станом і проблемами дитини, наявність специфічних знань, фактів, що дозволяють знаходити суть, причину явищ, бути незалежним від авторитетів. Необхідна наявність коротких точних формулювань для різноманітних життєвих ситуацій, що створюють реальне уявлення про те, яким повинен бути світ з виявленням протиріч між ідеалами та реальністю. Література повинна вчити читача ставити перед собою мету і знаходити шляхи до її досягнення [1, с. 245-248]. При цьому чим більше схожа ситуація, описана в книзі, герой на обставини й характер, тим сильніше від цього підходу, виражений ефект. Крім того, терапевтичний ефект досягається не просто за рахунок впізнавання в тексті своєї конкретної травмуючої ситуації й типу емоційного відреагування, а й внаслідок формування у дитини активної самостійної життєвої позиції, яка допомагає впоратись з проблемами в майбутньому, тобто стати психотерапевтом для самого себе [3, с. 25-29].

Таким чином, вибір книг стає справою досить відповідальним і суто індивідуальним. Книги, обрані вчителем, повинні бути якісними в усіх відношеннях – погано написаний, вузькоформатний літературний опис з шаблонними характеристиками та спрощеними відповідями на складні питання або примітивні вірші – гірше, ніж повна відсутність читання, і може викликати огиду до читання книг, тому варто консультиватися зі спеціалістами бібліотек, адже хто як не вони найкраще знаються на літературі та її цінності. Зокрема, організація бібліотечного осередку реалізує формування життєвих цінностей, ключових компетенцій, духовного збагачення, збереження єдності свого «Я» у молодшого школяра.

Можна зробити висновок, що актуальність використання бібліотерапії останнім часом значно зростає не лише на рівні медицини, бібліотеки, а й в освітній парадигмі. На нашу думку, саме впровадження бібліотерапії педагогом в школі I ступеня є найактуальнішим методом для укорінення подальших проблем які можуть виникнути на стику розвитку емоційно-стабільної особистості.



Список використаних джерел:

1. Алексейчик А. Е. Библиотерапия. *Руководство по психотерапии* / под ред. В. Е. Рожнова. 3-е изд., доп. и перераб. Ташкент : Медицина, 1985. 404 с.
2. Сухомлинський В. О. Сто порад учителєві. Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.
3. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібн. / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : 2015. 232 с.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи. URL: https://ru.osv-vida.ua/legislation/Ser_osv/60372/

Antonina Zaichko

Bibliotherapy in Education

The article considers the potential using bibliotherapy in the context of an educational paradigm. The concept of "pedagogical bibliotherapy" is defined. The role and significance of the class library in the educational space of modern elementary school is substantiated.

Key words: *bibliotherapy, pedagogical bibliotherapy, educational space, modern elementary level of education.*